

Kaupunkiarkeologinen sukellus keskiajan Turkuun

Marianna Niukkanen

Kaupunkia pintaa syvemmltä – Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX. Toimittanut Liisa Seppänen. Suomen keskiajan arkeologian seura ja TS-Yhtymä. Turku 2003.

Vierailijan kohtaama näky turkulaisilla kaupunkikaivauksilla on lähes aina yhtä hätkähdyttävä: monta metriä syvä kaivausalue on täynnä puurakennusten jäännöksiä, kiviperustuksia, holvattujen kellareiden raunioita ja syvyyksiin jatkuvia kaivoja. Kaivausalueen pystysuorista seinämistä on luettavissa mitä on jo kaivettu pois: lukemattomia hiekka-, puulastu- ja lantakerrostumia, katupintoja, palohorisontteja, hirsii. Pohjaliejussa työskentelee joukko arkeologeja, jotka siirtävät maata, ottavat näytteitä, pussittavat löytöjä, mittaavat, valokuvaavat ja tekevät muistiinpanoja.

Ehdottomasti mielenkiintoisen alan valinnasta huolimatta ei arkeologien osa ole yksinomaan kadehdittava – kaikki Turussakin tehdyt kaupunkikaivaukset ovat olleet rakennushankkeita edeltäneitä pelastuskaivauksia, eikä tutkijoilla ole ollut juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa tutkittavien alueiden valintaan saati kaivausten aikatauluihin.

Käytännön kaupunkiarkeologiaa

Kaupunkia pintaa syvemmltä – Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan on viiteen pääluukuun jakautuva artikkelikokoelma, joka keskittyy viime vuosina tehtyjen suurten kaivausten aineistojen ja tutkimustulosten esittelyyn. Erityispaino on vuonna 1998 tehdyillä Åbo Akademin tontin kaivauksilla, joiden keskiaikainen materiaali on kansainvälisenkin mittapuun mukaan merkittävää. 400-sivuinen teos on sekä sisällöltään että ulkoasultaan kunnianhimoinen. Kirjoittajia on kolmisenkymmentä, Turun yliopiston arkeologian oppiaineen professorista, dosenteista ja tohtoreista aina melko hiljattain valmistuneisiin arkeologian maistereihin. Oman kontribuutionsa ovat antaneet luonnontieteilijät, jotka ovat analysoineet kaivausten yhteydessä otetut erilaiset näytteet. Toimitustyöstä on vastannut Liisa Seppänen. Artikkeleista on englanninkieliset tiivistelmät.

Teos on suunnattu pääasiassa niin kutsutulle suurelle yleisölle, ja siinä tuodaankin monipuolisesti esille, millä tavalla kaupunkiarkeologista tutkimusta käytännössä tehdään. Samalla käy ilmi, kuinka problemaattista on kirjoittaa

kaupungin historiaa maakerrostumien pieni-piirteisestä stratigrafiasta, eri-ikäisten rakenteiden sekamelskasta ja esinefragmenteista käsin. Nykyaikainen arkeologia onkin pitkäjänteistä, poikkitieteellistä ja lähdekritiittistä tieteentekoa, jossa ei jää sijaa yksioikoisille ja kevyesti perustelluille oletuksille tai sensaatioille. Rekonstruktion luominen keskiaikaisen kaupungin elämänmenosta ja rakennuskannasta, josta ei ole säilynyt linnaa ja tuomiokirkkoa lukuun ottamatta juuri mitään maan pinnalle näkyvää, on monipolvinen tutkimusprosessi, jossa tulkinat syntyvät pala palalta.

Teoksessa esitetään monia Turun varhaisvaiheisiin liittyviä uusia tulkintoja, jotka koskevat lähinnä kaupungin perustamisen ajankohtaa, keskiaikaisen kaupungin rakentumista, laajuutta ja ympäristöä sekä materiaalsen kulttuurin luonnetta ja tasoa. Maamme keskiaikaa koskevan kirjallisen lähdeaineiston ollessa erittäin harvalukuista ja tulkinnanvaraista arkeologia onkin ainoa tieteenala, joka voi näitä asioita valottaa. Vanhemman polven tutkijoiden käsitykset osoitetaan joiltakin osin aikansa eläneiksi, mutta kaikki tämänkään teoksen kirjoittajat eivät jaa keskenään täysin samoja näkemyksiä kaikista kysymyksistä.

Monipuolinen kokoelma

Huolimatta siitä, että Turku viettää kuluvana vuonna virallista 775-vuotisjuhlaansa, on Markus Hiekkänen perustellut varsin vakuuttavasti Turun kaupungin perustamisen ajoittuvan todennäköisimmin 1280- tai -90-luvulle. Ruotsin kuninkaan, dominikaanien ja Turun hiipakunnan johdon välinen yhteistyö kaupungin perustamisessa ja suunnittelussa on hypoteesi, jonka osoittaminen paikkansapitäväksi tai -pitämättömäksi on vaikeaa kirjallisten lähteiden vähäisyyden vuoksi.

Yksi luku käsittelee kaivauksissa päivänvaloon tulleita kivi- ja puurakennusten jäännöksiä sekä rakennustutkimuksen menetelmiä ja mahdollisuuksia muun muassa sosio-kulttuuristen seikkojen selvittämisessä. Myös linnan ja tuomiokirkon rakennusvaiheista esitetään uusia tulkintoja. Mittavin on luku, jonka artikkelit käsittelevät kaivauksissa talletettuja käytöesineitä keskiajalta 1700-luvulle. Lähempään tarkasteluun ovat päässeet kaakelit ja saviastiat, juomalasit, lusikat, nahkaesineet, tekstiilityöhön liittyvät esineet, tupakkapiiput, lelut ja pyhiinvaellusmerkit. Joitakin esineryhmiä ku-

vaillaan ehkä liiankin seikkaperäisesti, mutta on ilahduttavaa, että kaikissa artikkeleissa on paneuduttu esineiden käyttöön liittyvän kulttuurihistoriallisen kontekstin pohtimiseen, elämään sirpaleiden takana.

Alan tutkijan kannalta erityisen antoisia ovat ne artikkelit, joissa pureudutaan yleisemmällä tasolla kaupunkiarkeologian mahdollisuuksiin ja problematiikkaan jopa tieteenfilosofisella otteella, kuten Mervi Suhonen artikkelissaan esineiden arkeologisoitumisprosessista. Näistä teksteistä kuultaa pitkän käytännön työkokemuksen myötä kypsytynyt henkilökohtainen näkemys omasta tutkimusaiheesta.

Kaupunkiarkeologian merkkipaalu

Artikkeleissa esiintyy jonkin verran toistoa koskien etenkin Turun arkeologista tutkimushistoriaa. Aiheesta olisikin voinut olla kirjassa oma perusteellisempi artikkelinsa tai vaikkapa kattava luettelo tehdyistä tutkimuksista. Lisäksi olisin kaivannut johdantoon lyhyttä luonnehdintaa Turussa harjoitetun kaupunkiarkeologian suhteesta Suomen muiden keskiaikaisten ja miksei nuorempienkin kaupunkien arkeologiaan. Teoksen popularisoivasta otteesta johtuen olisi tietoisukumainen katsaus Itämeren piirin historialliseen tilanteeseen keskiajalla ollut ehkä paikallaan, samoin joidenkin arkeologisten ammattitermien ja käsitteiden selittäminen. Julkaisusta puuttuu kokoava yhteenvetoartikkeli, joten synteisin tekeminen ja aukkokohtien ja joidenkin ristiriitaisuuksien pohdiskeleminen jää lukijan tehtäväksi.

Artikkelit on oikoluettu huolellisesti, ja teksti on helppolukuista myös taittonsa puolesta. Kiire on kuitenkin valitettavasti kostautunut paikoin kuvituksen kohdalla. Muutamat kuvat ja kuvatekstit ovat vaihtaneet paikkaa, ja joistakin kartoista ja piirroksista on jäänyt pois symboleja tai ne ovat virheellisiä. Yleisesti ottaen julkaisun kuvitus on riittävä ja korkeatasoinen. Käytetty karttamateriaali on tosin melko kirjavaa, ja joidenkin karttojen havainnollisuudessa on toivomisen varaa.

Kirja on suomalaisen keskiajan kaupunkiarkeologian kiistan merkkipaalu, jonka vertaista tuskin tullaan aivan lähiaikoina julkaisemaan. Keskeisistä Turun varhaisvaiheita koskevista kysymyksistä avoimia ovat edelleen kaupungin alkuvaiheen laajuus sekä rakentamistapa ja -tiheys, eikä kaupungin ikääkään voida vielä pitää lopullisesti selvitettyinä. Arkeologien haa-

ve päästä tekemään tutkimuskaivauksia itse valitsemillaan, tieteellisen kysymyksenasettelun kannalta otollisimmilla alueilla tuomiokirkon läheisyydessä toteutuu mahdollisesti jo lähitulevaisuudessa. Ehkä silloin saadaan vastauksia

näihin kysymyksiin ja kenties moniin sellaisiin-kin, joita ei osata vielä edes kysyä.

Kirjoittaja on tutkija Museoviraston rakennushistorian osastolla